

ЕВРОПСКИ СТРЕМЕЖИ ЗА СОВРЕМЕНА НАСТАВА ПО ИСТОРИЈА

Советот на Европа за унапредувањето на наставата по историја

Со темата опфаќаме три суштински и актуелни прашања за наставата по историја:

- Советот на Европа-организација и делување на образовен план; Осовременување на наставата по историја гледано низ препораките на Советот на Европа и
- Препораката на Советот на Европа 1283 и елаборирање на точката 5 од препораката.

Советот на Европа

Советот на Европа е меѓудржавна организација основана во 1949 година. Таа опфаќа 44 парламентарни демократии кои делуваат за поголемо единство во Европа. Државите-членки на Советот на Европа покриваат област што се протега од Исланд до Турција и од Италија до Финска, со неколку стотини милиони жители. Македонија има статус на постојан член на Советот.

Основни цели и задачи на Советот на Европа се да ги брани принципите на демократијата и човековите права, правото на живот, да ги унапредува хуманите вредности, да го подобрува квалитетот на сите Европејци, да работи на обединување на Европа преку унапредување и заштита на демократијата и човековите права.

Најзначајни документи на Советот се конвенциите. Досега се издадени неколку стотини конвенции за различни и широки подрачја. На овој план би издвоиле неколку стратешки пунктови кои Советот ги има зацртано:

- Поголема социјална правда за сите европски народи.
- Подобрување на квалитетот и ефективноста на наставата од основното до образованието на возрасните. Советот на Европа има подготвено и посебни проекти кои се однесуваат на подготвувањето на учениците за нивните различни улоги (работа, фамилија, живот итн.).
- Развивање на мултикултурата преку размена, изложби и мерки кои ја поттикнуваат уметничката креативност.
- Почитување на заедничките стандарди за заштита на здравјето, здравствено образование, борба против дрогата, унапредување и заштита на спортот.

- Заштита и подобрување на светот околу нас и заштита на природните реткости, борба за здрава еколошка средина.
- За мас-медиумите и комуникацијата во едно демократско општество.

Од 1949 до 2002 година Советот на Европа има реализирано повеќе проекти, одржано повеќе конференции, семинари и симпозиуми на планот за унапредување и осовременување на наставата по историја во основното и средното образование.

Советот на Европа во последните неколку години има организирано повеќе семинари, конференции, симпозиуми и дискусии за реформите во наставата по историја во училиштата (во Белорусија, Латвија, Литванија, Русија, Словенија, Украина, Македонија и др.). Посебен придонес во оваа насока претставуваат неколкуте курсеви за учители што ги организираше Советот на Европа за историјата на народите од Централна и Источна Европа. Особено зголемен интерес на Советот има за состојбите во наведените земји. Во 1991 година се одржа симпозиум во Бриж (Белгија) на тема: Наставата по историја во нова Европа, на кој беше укажано на опасноста од порастот на национализмот и од енциклопедизмот во наставата по историја. Се препорачуваше учењето да се насочи спрема развојот на вештините и способностите на учениците, спрема воспитувањето на социјализираните способности, воспитување на критички, толерантен и активен граѓанин. Предавачката активност на историјата да има дијалог и да им се дава приоритет на интерактивните методи, кои овозможуваат ученикот да биде активен.

Дебатите за наставата по историја под покровителство на Советот на Европа продолжуваат и понатаму. На семинарот „За учењето на историјата во Европа“, одржан во Париз во 1994 година, покрај многуте проблеми и предлози истакнато беше дека историјата не смее да ѝ служи на државата или на идеологијата, но треба да помогне во заштитата на човечките и граѓанските права. Во таа смисла историчарите треба да ги штити Советот на Европа.

Одржани се уште неколку средби-конференции, симпозиуми и дискусии посветени на наставата по историја, учебниците по историја, наставниците по историја и нивното организирање во стручни организации и здруженија. На нив присуствуваа и наставници од Македонија. На сите средби што ги организираше Советот на Европа од 1991 до 2002 година се препорачува дека историјата не треба да се користи како пропаганда за европска заедница, но да се направат обиди за да се елиминираат традиционалните грешки и предрасуди.

По богатата активност на Советот на Европа во текот на претходните години и појавените проблеми следува Препораката на парламентарното собрание 1283 за историјата и учењето историја во Европа.

Осовременувањето на наставата по историја гледано низ препораките на Советот на Европа

Ако сакаме да ја унапредиме и усовршиме наставата по историја, мораме што побрзо да се вклучиме во европските движења. Нашата изолација не ветува квалитетни промени во наставата по историја, која од поодамна излезе од рамките на социјалистичката идеологија.

Задача на историјата не е само да ги проучува настаните и појавите од минатото, туку да ги поврзува и испитува нивните причински врски и врз таа основа да ги утврдува законитостите на развитокот на општеството заради неговата нецелосна и потполна слика.

Историјата претставува многу широк филозофски осмислен научен пристап кон феноменот човек како човечко индивидуално општествено суштество. Историјата не е само политички или воен настан, ниту само економски процес. Историјата е човекот, а човекот е и неговите свест, духовност и култура. Ова е современо сфаќање на историјата кое влијае и на наставата по историја и има огромно воспитно-образовно значење. Ако не го познаваме тој долг процес на сопственото создавање не би можеле да го сфатиме ниту денешниот развој на општеството, ниту важноста на многу изуми и достигнуања на кои се гордееме како на големи човечки победи. Без познавање на историјата нема запознавање ни зближување и меѓусебно почитување на народите. Незнаејќи ништо за минатото на еден народ, ние всушност не знаеме ништо за тој народ. Историското образование е најзначаен фактор на општото образование, бидејќи ја опфаќа целокупноста на човечкиот живот. Токму затоа човекот на XXI век мора да знае како живееле, работеле и твореле луѓето не само пред 20 и 100 години, туку и пред 5, 10, 50 и повеќе векови.

Наведеното можеме да го постигнеме во наставата по историја ако постојано ја усовршуваме и унапредуваме. Под современа настава подразбираме настава која е усогласена со денешниот степен на науката и техниката, која применува најнови научни и технички достигнуања, која ја воспитува и ја изградува младата генерација за современ живот, која воопшто е во согласност со современите општествени збиднувања и човечки стремежи. Во светот и кај нас се прават големи напори во тој правец. Примената на современите средства и објекти во наставата по историја, неоспорно е дека водат кон осовременување на наставата по историја, но тоа не е доволно. Од 1991 година кај нас почна повеќе да се користи западноевропското искуство за разлика од дотогашното источноевропско.

Осовременувањето на наставата по историја е тесно поврзано со иновациите во наставата кои треба да дојдат до израз во разни подрачја, посебно во наставните планови и програми за наставата по историја, кои ја определуваат содржината на образованието и временските рамки на нејзината обработка.

Целите и задачите на наставата по историја општо и посебно во наставните програми во новите услови, треба одново да се дефинираат а наставните содржини одново да се изберат, интерпретираат и прилагодат на новите општествени барања и со строги научни критериуми. Неопходно е во наставните програми да се воспостави порамномерен однос меѓу содржините од различните историски епохи опфаќајќи ги сите компоненти од историскиот развој: општествено-економските, политичките, културните, како и останатите аспекти (духовен, социјален и научно-технолошки).

Едно од барањата е да се посвети посебно внимание на современата историја, бидејќи таа ги оспособува учениците самостојно да ги сфаќаат современите настани кај нас и во светот. Тоа пак ќе придонесе да се елиминираат традиционалните грешки и предрасуди.

Потребата за подобро запознавање и разбирање на соседните народи, олеснувањето и меѓусебните културни влијанија, негувањето европски дух како предуслов за европска интеграција, мора да ја уважи потребата да се познава историјата на соседите, која е испреплетена со нивната судбина и историја.

Современата настава по историја треба да го развива самостојното, аналитичкото и критичкото мислење и љубовта на учениците кон вистината.

Во новите задачи во наставата по историја е и политичкото образование на учениците и изградување на политичка култура кај младата генерација.

Многу фактори, при разни промени на општеството, се повикуваат на историската свест. Историското образование и формирањето историска свест стручно и идејно треба да одговараат на современите барања на нашето општество. Држејќи се на науката и на научно проверените факти изјавуваат дека се одбраните и од дневните политички влијанија и променливите интереси и барања. Преку осовременувањето на наставата по историја, целта на моралното воспитување е формирање на морална свест кај учениците, хумани односи, формирање на морални особини и ставови до степен на морално убедување како навика за морално однесување и делување.

Осовременувањето на наставата по историја бара иновации во дидактичката и целокупната методика и организација на наставата и воннаставната работа. Дидактичките принципи, посебно новите, содржат во себе и нови, современи барања. За осовременувањето на наставата по историја во голема мера влијае и користењето на современи нагледни и наставни средства. Осовременувањето треба да се изрази и во взаемното поврзување на наставата по историја со другите предмети, во остварување на вертикална и хоризонтална корелација во наставата по историја.

Што со однесува до прашањето на учебниците по историја кај нас, тие сè уште патат од концепциски остатоци од минатото, не се модернизирани и не одговараат на современите стручни, педагошки, дидактичко-методски и технички принципи на современата настава по историја.

Може слободно да заклучимо дека во осовременувањето на наставата по историја не може да се очекуваат големи скокови, но тоа треба да стане постојан процес во нашите училишта, постојан напредок, непрестано усовршување за да може предметот историја потполно и делотворно да одговори на поставените задачи во денешната своја улога.

Препораката на Советот на Европа 1283

Во 13 точка набележани се целите и задачите на наставата по историја и историјата како наука во современите услови. Собранието на Советот на Европа му препорачува на Министерскиот комитет, за да го поттикне учењето на историја 11 конкретни предлози. За академското истражување и европската соработка Собранието на Министерскиот комитет му предлага уште 6 широки точки -задачи.

Точка пет од Препораката 1283

За пример како треба да изгледа пристапот кон разработката на точките од Препораката на Советот на Европа 1283 и нивно пошироко сфаќање, ја разработуваме точката пет од Препораката.

Во оваа точка Препораката се задржува на другите извори, освен училиштето, за добивање на историско известување. Тоа се масовните медиуми, филмот, литературата, туризмот. Исто така се потенцира влијанието на родителите, пријателите, локалните и националните заедници, како и религиозните и политичките заедници. Покрај наведените извори во точка 5 секако спаѓаат и фолклорот, историските документи, мемоарите, уметноста, историските споменици, изложбите, музеите итн.

Наведените извори, кои во извесна мера може да се третираат како паралелни истории, влијаат на историската свест на ученикот. Од некои автори се наведува дека учениците во некои земји дури над 3/4 од знаењата за минатото ги добиваат од вонучилишните извори. За историјата толку многу се зборува и пишува што со право некои го користат изразот „историја во промет“. Поради големото влијание на наведените вонучилишни извори во добивањето историски информации, наставата по историја е принудена на дијалог. Тешко е да се натпреваруваме со занимливоста и живоста на наведените извори. Ние мораме да го користиме она што е наша предност: веродостојноста и сериозноста, поврзаноста и систематичноста, ориентираноста кон општото, битното и значајното.

Училишното знаење по историја мора да даде урамнотежена, повеќедимензионална, збиена во голема мера слика на историјата, добро структурирана за да може да послужи како скелет околу кој ќе се организира она што се добива отстрана. Училишното знаење би можело да биде решетка, координатен систем за средување на фрагментирани и изолирани информации со кои учениците се преплавени. Наставата по историја мора да ги оспособува учениците тоа да го креираат критички и дел да отфрлаат ако е безвреден.

Познато е дека во периодот по Втората светска војна во Македонија наставата по историја беше изразито идеологизирана. Со промената на општествениот систем и на општествената свест се отвори простор за историски процеси, настани и личности за кои во наставата и во историографијата не е изречена потполна оценка или досега важечката оценка не е прифатена. Средствата за информирање влегуваат во тој простор и нудат свои раскажувања. Нив им се приклучуваат и разни личности: политичари, квазиисторичари и други. Политичарите си имаат своја сопствена интерпретација на историјата, а некои настојуваат да манипулираат со неа. Ваквото гледање на историјата води кон придавање, придобивање на политички карактер, на политички украс, засилено поврзување со политиката. Тоа е конзервативизам и обид за менување на тековите на историјата. Тоа е творечка немоќ пред современите барања. Некои политичари под паролата откривање „вистина над вистината“, „табу-теми“ и „демистификација“ на историјата, практично создаваат неистини. Историската свест треба секогаш да биде свест за човекот, сознание за човекот, порака за човекот, како и своевидна грижа за човекот. Се чини дека средства-

та за информирање имаат за цел да ја употребат историјата и човекот, а најмалку грижата за човекот.

За разлика од наставата, паралелните извори на историската свест делуваат некоординирано. Нивна предност во однос на наставата е во тоа што тие го опкружуваат човекот и тоа непрекинато, секој ден човекот е под влијание на некој медиум или друг фактор на информации. Таа комуникација е еднонасочна.

Битна разлика меѓу училишните и вонучилшните информации за историјата е и во тоа што за квалитетот на наставата постои систем на оценување, контрола, лична и колективна одговорност, додека за паралелните извори такви системи реално не постојат.

Основата на рационалната историска свест лежи во науката засновано знаење, а незнаењето или недоволното историско знаење, догматските предрасуди, неразвиената критичка мисла, при површен пристап кон наставата по историја одат на рака на разни видови манипулација и злоупотреба на претставите за минатото. Општеството мора да биде заинтересирано преку училиштето да обезбеди развиена историска свест и да ги намалува можностите на наплив од ненаучни претстави и толкувања на минатото.

Има многу информации од разни медиуми и извори, што се сериозно работени и даваат сериозни и точни податоци. Тие можат да се употребат како дополнување или актуелизација на наставата по историја, како и во воннаставните активности на учениците. Има и такви со кои треба да се води полемика. Но мора да се има предвид дека учениците треба да ги следат разните средства и извори за информирање и дека не можат да се изолираат ниту заштитат од можните негативни влијанија. Најисправен пат е на учениците да им се даваат проверени информации и да се подготват да ги читаат и вреднуваат историографските и другите воннаставни извори и информации за минатото. Учениците треба да стекнуваат искуство за критичко проценување на различните видови информации и докази како и да се охрабруваат за земање критички ставови кон информациите од каде било тие да доаѓаат.

Литература

- Jovan Arandelović, *Povesno mišljenje*, Beograd, 1989;
- Ivo Rendić, *Učenik istražitelj prošlosti*, Zagreb, 2000;
- Marija Vrbetić, *Kako učiti istoriju*, Beograd, 1983;
- A.A. Vagin, N.V. Speranskaja, *Metodika nastave istorije*, Sarajevo 1968;
- Zdravko Delečić, *Prilozi metodici nastave istorije*, Priština, 1997;
- Љубен Толев, *Теорија и практика на обучението по историја*, София, 1978;
- Списание, *Настава историје* 3/96, 4/96, 5/97, Нови Сад;
- Милутин Перовић, *Методика наставе историје*, Београд, 1995;
- Наум Димовски, *Демократијата и наставата по историја*, Просветно дело, Скопје, 1990;
- Југослав Миноски, *Наставата по историја во граѓанското општество*, Тетово, 1997.